

JASMINKA BRALA-MUDROVČIĆ

Odjel za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru

Ulica Dr. Ante Starčevića 12, HR-53000 Gospić

jmudrovic@unizd.hr

TOPONIMI GACKE DOLINE

Istraživanjem toponimije Gacke doline obuhvaćen je grad Otočac i okolna naselja koja napućuju čakavci i koja čine zemljopisnu cjelinu. Donosi se značenjska i strukturna klasifikacija ojkonima, mikrotoponima, hidronima i oronima navedenoga prostora. Toponimi zabilježeni na katastarskim i šumarskim kartama ili dobiveni iskazima stanovnika pokazuju zanimljivost i bogatstvo onimije zapadnoga dijela Like.

1. Uvod

Toponimi kao dio jezične baštine svjedoče o kompleksnome društveno-gospodarskom razvitku određenoga prostora. Oni odražavaju suživot s prostorom koji je čovjek, zbog različitih oblika gospodarskoga i društvenoga iskorištavanja, nastojao što bolje upoznati, u njemu se orijentirati i djelovati.

Različiti geografski nazivi (za reljefne, hidrografske i druge oblike), nazivi biljaka i životinja, imena etničkih skupina, imena vlasnika ili osoba koje su na različite načine povezane uz odgovarajući objekt u prostoru, istaknuti stvarni ili izmišljeni događaji, ali i nazivi različitih drugih sadržaja materijalne i duhovne kulture, ugrađeni su u toponime. Ti su se toponimi s vremenom, zbog kulturnih i jezičnih preslojavanja te prožimanja na određenome prostoru, na različite načine mijenjali i prilagođivali »dotičnom jeziku na određenom razvojnom stupnju toga jezika (...) u različitim socijalnim sredinama (...), živjeli su u službenom i neslužbenom obliku« (Šimunović 2005: 9). Zbog toga ih često nije moguće uvijek sa sigurnošću etimološki interpretirati, tj. utvrditi vezu između objekta u prostoru i njegova sadašnjeg imena.

U zapadnome dijelu Like, točnije u Gackoj dolini s gradom Otočcem kao središtem, postoji kontinuitet naseljenosti, pa su se očuvali i stariji toponimijski oblici. Predmet su proučavanja ovoga rada toponimi zabilježeni na katastarskim i šumarskim kartama ili dobiveni iskazima stanovnika navedenoga područja. Svi is-

pitanici¹ stanovnici su naselja koja napućuju čakavci i koja čine zemljopisnu cjelinu. Većina se tih naselja nalazi uz glavni tok rijeke Gacke i nasuprot štokavskim naseljima koja čine drugu zemljopisnu cjelinu i koja se nalaze na sjevernome, sjeverozapadnome i djelomice zapadnome dijelu Gacke doline. Čakavska su naselja od štokavskih odvojena brdima i poljima.

Jezične posebnosti i bogata toponimijska građa razlogom su ograničavanja terenskoga istraživanja na kojemu se temelji ovaj rad na toponime čakavskoga područja Gacke doline.

2. Geografsko-povijesni kontekst istraživanoga područja

Prema podacima grčkih i rimskih povjesničara u prapovijesno je doba u Gackoj dolini živjelo ilirsko pleme Japoda. Iz kasnoga brončanog doba (11. stoljeće prije Krista), kada se počela razvijati autohtona japodska kultura, sačuvani su tragovi materijalne kulture iz nekropola i nastambi u špiljama u Pećini u Ličko-me Lešću. Od 7. do 5. stoljeća prije Krista (starije željezno doba) živi se na gradinama. Iz toga su vremena poznate gradine u Kompolju, Prozoru, Starome Selu, Vrhovinama i Drenovu Klancu. To su poznata japodska naselja Avendo (Kompolje) i Arupium (Veliki Vital i Mali Vital). Japodi potpadaju pod rimsku vlast i gube svoju samostalnost u ratu 33. godine prije Krista, kada je vladao Oktavijan August (Olujić 2008: 29–40). Iz toga razdoblja sačuvana su dva svetišta boga Mitre, što upućuje na činjenicu da se u 2. i 3. stoljeću štovao kult perzijskoga podrijetla (Krznarić 2005: 21–41).

Starohrvatsko razdoblje također nudi nekoliko lokaliteta koji potvrđuju, premda su nešto skromnijih razmjera u odnosu na starija nalazišta, kontinuitet života i održivost hrvatskoga kulturnog identiteta na ovim prostorima. Pronađeni mačevi i naušnice potječu iz 9., 10. i 11. stoljeća. Upravo se u 9. stoljeću »u često citiranome djelu *De administrando imperio* (O upravljanju carstvom) iz pera bizantskoga cara Konstantina VII. Porfirogeneta, suvremenika prvoga hrvatskoga kralja Tomislava i njegovih nasljednika, spominju župe Lika, Gacka i Krbava« (Holjevac 2009b: 429). U 13. stoljeću postaje župa Gacka nasljedno vlasništvo krčkih knezova Frankopana.

U 15. stoljeću papa Pio II. stolnu je crkvu sv. Nikole podigao u rang katedrale i tim činom u Otočcu utemeljio biskupiju, koja se održala gotovo jedno stoljeće (Bogović 2010: 39–60). Isto to stoljeće obilježeno je čestim, ali neuspješnim prodorima Osmanlija. Otočac je bio neosvojiv grad zahvaljujući svojem položaju na otoku nasred rijeke Gacke, a oko njega prostirala se prostrana močvara koja je sam grad činila gotovo nedostupnim. Bio je opasan jakim zidom, a sve do kraja 12. stoljeća u grad se moglo ući samo kroz glavni ulaz do kojega se moglo doći

¹ Ispitanici su stariji od 60 godina i svi su rođeni, odrasli i danas žive u Gackoj dolini.

jedino čamcem. »Gacka dolina bila je poprište mnogih povijesno važnih bitaka s Turcima. Kada su turske postrojbe provalile u Gacku dolinu 1520. kod Otočca ih dočeka ban Petar Berislavić te hametice potuče. Godine 1526. cijela je Lika pala u turske ruke, ali ne i Otočac. Od tada, povijest Otočca vezana je s poviješću obrane ostataka Hrvatske pred turskom najezdom, a područje tog ličkog grada postaje granicom između dva carstva. Godine 1527. Otočani su potukli Turke kod Dabra. (...) Kada je godine 1543. tursku posadu, opet kod Otočca, porazio bivši hrvatski ban Petar Keglević, važnost grada postade još očiglednijom. I senjski su uskoci u to vrijeme često preko Gackog polja zalazili na teritorij što su ga osvojili Turci i odanle donosili ratni plijen. (...) Za potrebe obrane tako je godine 1619. obnovljena utvrda Prozor, a na brežuljku iznad grada podignuta je mala utvrda Fortica« (Maštrović 1996: 138–139). Često se spominju još dvije važne bitke koje su završile osmanlijskim porazom, a to su bitka na Gusić polju 1655. i kod Jurjevih stije na 1663. godine.

U 18. stoljeću Otočac postaje sjedištem pukovnije, tada ga hrvatsko-ugarska kraljica Marija Terezija čini trgovištem, povezuje ga prometnicama s ostalim dijelovima zemlje, otvaraju se škole... (Holjevac 2009a).

Miran život Otočana narušio je Domovinski rat. Danas je područje Gacke doline idiličan kutak u srcu Hrvatske, svojevrsna oaza prirode i kulture. Spoj tradicije i suvremenosti te očuvanost prirodnih ljepota komparativne su prednosti koje nude pogled u budućnost, a Gacku dolinu svrstavaju u rijetke ekološki jedinstvene europske prostore. Nalazeći se između glasovitoga Nacionalnog parka Plitvička jezera i Nacionalnoga parka Sjeverni Velebit, u blizini Botaničkoga vrta na Zavižanu i poznatoga marijanskog svetišta na Krasnu, Gacka dolina ima iznimno zanimljiv i pogodan položaj. Reprezentativna vrijednost kraja otkriva se ako se tomu doda postojanje Centra za očuvanje autohtonih vrsta riba i rakova krških krajeva u Ličkome Lešću, Velebitsko utočište za mlade medvjede u Kutevenu, zračna luka u središtu Doline te činjenica da je Gacka jedna od triju najpoznatijih salmonidnih voda na svijetu.

3. Napomena o govorima Gacke doline

»Kad se govori o ličkim čakavcima, obično se misli na dvije dijalekatske skupine što su se smjestile zapadno i južno od Male Kapele: jedna se prostire od Jezerana do Brinja, druga zahvaća Otočac i sela u Gackoj dolini. O govoru brinjskih čakavaca već je napisana rasprava (Finka – Pavešić 1968). Druga čakavska skupina u Lici, ona oko Otočca, još nije dijalekatski obrađena iako je istraživanja na terenu bilo (Moguš 1960, Ivić 1964)« (Moguš 1981–1982: 527), »ali cjelovita prika za nema« (Moguš 1992: 236).

Oko grada Otočca dosta su se dobro sačuvale čakavske govorne značajke zbog nešto povoljnijih životnih prilika nego u ostalim dijelovima Like, pa se stanovništvo manje raseljavalo.

Najzapadnije je čakavsko naselje u Gackoj dolini *Kõnpolje*. Čakavski govore i stanovnici *Šviće, Otõčca, Prozõra, Čõvića, Ljõpovlja, Ličkoga Lěšća, Sinc̃a* i *Ramljãna*. Čak i u *Dãbru* i *Kũterevu* ima ponešto čakavskih elemenata. Spomenuti čakavski govori imaju ikavsko-ekavski refleks jata prema pravilu Meyera i Jakubinskoga (*misit testo, belo mliko*).

Stanovnici sela oko *Otõčca* u kojima prevladava pravoslavno stanovništvo (*Põdum, Škãre, Dõljani, Gõrići, Stãro Sělo, Põnori, Hrvatsko Põlje, Brlõg, Drenõv Klanãc*) i Hrvati za koje se rabi ime Bunjevci (*Brlõg, Hrvatsko Põlje, Brlõška Dubrãva, Glavãce, Drenõv Klanãc*) jesu štokavci.

4. Etimološke, semantičke i strukturne odrednice toponima Gacke doline

Otočko područje nije sasvim dijalektološki ni onomastički proučeno, zato se u ovome dijelu rada nastoji prepoznati osnova imenovateljske motivacije bez moguće usporedbe s nekim onomastičkim studijama ili znanstvenim monografijama ovdašnjih naselja i pripadajućih im područja. Morfologija prostora te življenje i djelovanje čovjeka polazište su u klasifikaciji. Riječ je o gorskoj Hrvatskoj čije je obličje prostora utjecalo na formiranje dvaju tipova naselja: grad Otočac polisadno je naselje², a sva okolna naseljena mjesta pripadaju tipu raštrkanih, rahlih, zaseljačkih naselja.

Na istraživanome su prostoru evidentni ostatci postojanja japodske toponimije (*Avendo* i *Arupium*)³. To zacijelo svjedoči o značenju mjestā koja su bila imenovana tim imenima. »Kudikamo više obavijesti, stvarne i jezične, pružaju substratni toponimi koji su posredništvom Romana sačuvani u hrvatskom jeziku i pokazuju dugovjeku slijed obitavanja. Rimska toponimija integrirala se u hrvatski toponimijski korpus. Hrvati su, dakle, za doseobe u Liku pri plemenskom ustroju župa: Like, Gacke i Krbave pod svojim banom i županima (...), zatekli romanska imena, usvojili romanske imenice kojima su neka od imena bila motivirana i ta imena prilagodili svojem jezičnom sustavu. Njihov etimološki i etiološki sadržaj sačuvan je u toponomastičkim osnovama, a imenski segmenti u strukturama tih imena. Hrvati su ih čuli na tim mjestima, prilagodili ih svojem jeziku na tadanjem stupnju njegova razvitka te ta imena svojim onomastičkim sadržajem, jezičnom strukturom, zemljopisnim razmještajem i nepomičnim objektima (...) svje-

² »Polisadna naselja i(li) gradovi optočeni jarcima su nekadašnji Waserburgovi, poput Otočca, Kostajnice, Virovitice i drugih u svojim jezgrama« (*Hrvatski prezimenik* 2008: 13).

³ Ta imena spominje i grčki povjesničar i geograf Strabon u svojoj *Geografiji*.

doče o biološkoj, gospodarskoj i jezičnoj romansko-hrvatskoj simbiozi u prvim stoljećima hrvatske doseobe u Liku. Kroz sav srednji vijek hrvatska čakavska Lika bila je gusto naseljena, razvila jaku poljoprivrednu djelatnost po središnjoj Lici, po ličkim poljima, uz jezera i pritoke ličkih ponornica. Hrvati su unaprijedili šumsko gospodarenje i gradnju drvom (ličke kuće, brvnare), podizali gradove i utvrde te po strukturi pojedinih skupina toponima ostavili svjedočanstva svoje rodovsko-plemenske organiziranosti, kao što je to razvidno u patronimnim imenima na *-ić* (...), na *-ci* (...), u etničkim imenima na *-'ane* (...), u imenima koja izražavaju posjedovne odnose (...) i u toponimnim imenima s vrlo razvijenom zemljopisnom nomenklaturom (...) i nomenklaturom u kojoj se očituje ljudska djelatnost (...) itd.« (Šimunović 2010: 234–235). U navedenu sliku uklapaju se toponimi (ojkonimi) s otočkoga područja: patronimno ime *Čöviće*, etnička imena *Döljani* i *Ramljäne*, posjedovno ime *Brlöška Dubräva*, toponimna imena s razvijenom zemljopisnom nomenklaturom (*Däbar*, *Prozöar*, *Pödum*, *Drenövar Klanäc*, *Glaväce*, *Hřvatsko Pölje*, *Könpolje*, *Küterevo*, *Otöčac*, *Škäre*) te *Stäro Sëlo* kao toponim u kojemu se očituje ljudska djelatnost (kulturno-povijesni toponim). Toponimi opisuju izgled kraja i upozoravaju na čovjekovo djelovanje u njemu (što će biti vidljivije kod oronima i mikrotoponima). Neki su ojkonimi motivirani vodom (*Sinac*, *Švica*, *Pönori*, *Brlög*) te upozoravaju na svrsishodan izbor lokaliteta i razmještaj naselja u porječju rijeke Gacke. Šumarstvo je u ovome kraju razvijeno i važno, pa je logičan slijed toga i motivacija toponima nazivima drveća (*Ličko Lěšće*, *Lřpovlje*).

Analiza ojkonima u okvirima strukturne klasifikacije nameće zaključak da je veća zastupljenost jednorječnih od dvorječnih ojkonima (i u ostalim toponimskim skupinama prevladavaju jednorječna imena). Među jednorječnim ojkonimima (*Brlög*, *Čöviće*, *Däbar*, *Döljani*, *Glaväce*, *Görići*, *Könpolje*, *Küterevo*, *Lřpovlje*, *Otöčac*, *Pödum*, *Pönori*, *Prozöar*, *Ramljäne*, *Sinac*, *Škäre*, *Švica*) prepoznaju se nefiksalni i afiksalni u čijoj tvorbi sudjeluju različiti sufixi. Moguće je izdvojiti jednu prefiksalsnu tvorenicu (*Pödum*) i jednu sraslicu (*Könpolje*). Dvorječni ojkonimi (*Brlöška Dubräva*, *Drenövar Klanäc*, *Hřvatsko Pölje*, *Ličko Lěšće*, *Stäro Sëlo*) tvoreni su postupkom predmetanja pridjevske sastavnice imeničkoj.

5. Ojkonimi

U desetak naseljenih mjesta u Gackoj dolini dominira čakavština. Milan Moguš izdvaja grad *Otöčac* i sela smještenu na desnome rubu Gacke doline: *Čöviće*, *Ličko Lěšće*, *Prozöar*, *Sinac* i *Švicu* (Moguš 1992: 236). Čakavski se govori još u *Könpolju*, *Lřpovlju* i *Ramljänima*. Slijedi popis spomenutih naselja uz etimološke, semantičke i strukturne napomene.

5.1. Čöviće

Čöviće – naselje smješteno na zapadnome rubu *Gäckoga pölja*, 7 km jugoistočno od *Otöcca*. Dijelovi su naselja ovi zaseoci: *Lûg*, *Matäsićev Kolân* (*Popili*, *Īvelići*, *Šikuni*, *Stipāni*, *Starešĭnovi...*)⁴, *Matäsići* (*Ankôri*, *Mudröväčĭci*, *Šöjka...*), *Plišĭci*, *Pödgora* (*Dūjmovići*, *Banići...*), *Markāni*, *Marüşkićevi* (*Od Pērkana do raskrižja*), *Šiši* (*Orëshkovići*), *Räjani*, *Māli Zägreb* (*Od Vötića do šköle*), *Bëlići* (*Dūjmovići*), *Knjähĭci* (*Dūjmovići*), *Bavêrci*, *Möguši*, *Bögdani*, *Vrbāni*, *Jüke*, *Tüpale* (dio do ceste, ostalo pripada *Sĭncu*). Razvidno je da većina zaselaka nosi ime antroponimnoga postanja, neka su imena fitonimnoga postanja (*Lûg*)⁵, neka su motivirana položajem (*Pödgora*, *Pod gôrā*), a ojkonom *Māli Zägreb* vjerojatno je motiviran urbanom arhitekturom stambenih objekata toga zaseoka neobičnom za taj ruralni kraj (pravilan raspored kuća s lijeve i desne strane ulice). Taj se ojkonom ukorijenio u lokalnim, ali i širim okvirima⁶. Čöviće je bilo naseljeno još u japodsko vrijeme. Iznad sela nalazi se gradina *Katûn* – sama riječ *katun* označuje 'selo uopće ili selo nomadskoga karaktera u planini' (Skok 1972: 64). Iz razdoblja rimske vladavine sačuvana su dva vrijedna svetišta boga Mitre u *Räjjanovu grĭču* i *Oltärĭma* (*Kraljev stolac*)⁷. Prvi je mikrotoponim antroponimnoga postanja, a drugi je kulturno-povijesni toponim nastao kao odraz duhovnoga života. Svi ispitanici rabe ojkonomski lik Čöviće (*singulare tantum*), a ne Čövići (*plurale tantum*) kako je zabilježeno na nekim današnjim kartama. Potonji se oblik može dovesti u vezu s patronimnim odnosima stanovništva koji su u migracijskim pohodima imenovali novonastala naselja po imenima ljudi, i to po poglavaru, rodočelniku prema kojemu se odnos ostalih stanovnika izražavao množinskim (patronimnim) sufiksom *-ići* (*-ovići/-evići*). »Nastanak antroponimnih toponima s tim sufiksima u vezi je s naglim zaposjednućem određenog područja, kada se došljaci naseljuju na praznim prostorima uz dolove, ponikve, na mjestima koja su dotičnom rodu omogućavala kakvu-takvu poljoprivrednu proizvodnju, ili su to bila privremena, nestalna boravišta zbog naravi stočarske privrede (...). Stoga se imenima patronimsko-zadružnoga tipa imenuju uvijek naselja, i to najčešće naselja zaselakskoga statusa i razvedenog (...) izgleda« (Šimunović 2005: 30).

⁴ U zagradama su navedena prezimena i nadimci obitelji koje žive u spomenutim zaseocima.

⁵ »Šume lužnjaka na širem prostoru Gackoga polja u prošlosti su zauzimale znatno veće površine nego danas. Najvećim su dijelom posječene i pretvorene u poljoprivredne površine. Lužnjak je tada služio kao vrlo dobro građevno i ogrjevno drvo, a u vrijeme naseljavanja ovih područja postojala je čak obveza krčenja šuma za nove doseljenike, posebice na ravnijim površinama. Na području sela Čöviće gdje su, po usmenim predanjima, rasle veće i ljepše lužnjakove sastojine, često se tijekom 40-ih i 50-ih godina prošlog stoljeća prilikom obrade zemljišta nailazilo na hrastove panjeve. (...) Ostaci tih šuma vide se u rijetkim soliternim stablima lužnjaka u Gackomu polju« (Medak – Slade – Medvedović – Vukelić 1995: 91).

⁶ Stjepan Babić (1990: 178) piše: »Osim Zagreba, glavnoga hrvatskog grada, u općini Otočac ima mjesto Mali Zagreb, zaselak sela Čövići (...)«.

⁷ Sinonimno ime *Oltärĭma*.

5.2. *Kõnpolje*

Kõnpolje – naselje u *Gäckome põlju*, 9 km sjeverozapadno od grada *Otõčca*. Na području današnjega naselja, a i u cijelome *Gäckom põlju*, živjeli su Japodi. Oni su imali brojne utvrde gradinskoga tipa na vrhovima brda, na biranim strateškim položajima. Nakon što je rimski car Oktavijan 35. god. pr. Krista pokorio Japode, Rimljani grade na cestama uzduž napuštenih utvrda svoja naselja koja nije trebalo braniti, pa su gradine na vršinama prepuštene propadanju. Ta su se naselja nalazila na cesti koja je išla od Senja preko Vratnika prema Gackoj, ostavivši japodska imena *Avendon* u *Kõnpolju* i *Arupij* kod *Prozõra*. »ANVENDON (ie. **en-dh-*). Ovo ime dovode u vezu s albanskim *vënt*, *-ndi* ‘naselje, obitavalište’, a početni segment imena *a-/an-* znači ‘blizu, pokraj’. Tako je i u njemačkim ojkonimima na *-wende*, pa *an der Wende* znači ‘pokraj naselja’ (...). *Avendon* je bilo putno svratište na lokalitetu današnjega (...) *Crkvišta*, gdje je otkriveno nekoliko rimskih artefakata. U blizini je lokalitet *Gradina* za čije se južne zidine drži da su iz japodskih vremena« (Šimunović 2010: 226). Ime *Kõnpolje*, premda postoje različita tumačenja njegova podrijetla⁸, najvjerojatnije potječe od latinske imenice *campus* ‘polje’ (*kompolje* ‘niz polja’). To je logično objašnjenje⁹ s obzirom na to da su Rimljani, pokorivši Japode, donijeli i svoj jezik, a kako je spomenuti *Avendon* bio u rimsko doba važan punkt na cesti koja je vodila za Dalmaciju i Grčku, Rimljani su na tome području morali biti prisutni u većemu broju, stoga ne treba čuditi i intenzivnija uporaba latinskoga jezika. Na rubu plavljenoga kraškog polja nastali su brojni zaseoci: »*Gõrnje* i *Dõlnje Sëlo* (s obzirom na neznatnu visinsku razliku). *Dõlnje Sëlo* žitelji nazivaju *Põt Kraj*. (...) Kao posebni dio *Dõlnjeg Sëla* izdvaja se zaselak *Padëlice* (naziv dobiven po nekada raširenom lončarstvu). Ostali zaselci nemaju ovakvu zemljopisnu određenost pa su imena uvjetovana ili nekim zemljopisnim pojmovima ili se zovu po prezimenima ili nadimcima prevladavajućih porodica. Sjeverozapadni dio sela se zove *Nikšić Mõst*, po mostu kojim je premoštena Gacka i najbrojnijih Nikšića¹⁰. Iz poruge ovaj zaselak nazivaju i *Pandřkovac*. (...) Sve od *Křvala*¹¹ pa do *Oriškovića* je *Rëdina*. Slijede *Oriškovići* i dalje istočno zaselak koji nema jedinstvenoga naziva već se zove po prezimenima: *Märkovići*, *Bõjfetići*, *Marätovići* i *Rõžići*. Dalje (...) naziva se *Kalvarijõn* po

⁸ Jedna priča potječe iz naroda i njezina je istinitost malo vjerojatna jer se na tome području nikada nisu vodile krvave bitke za plodno polje između Osmanlija i starosjedilaca, pa se nije moglo uzvikivati *Kome polje*, kako se objašnjavao postanak imena sela. Druga tumačenja traže motivaciju u latinskoj riječi *campelus* ‘poljice’ ili hrvatskoj *kom* ‘strmina’. Tim se tumačenjima također može prigovoriti.

⁹ Tako ga objašnjava Petar Šimunović (2003).

¹⁰ Iz toga slijedi da je oblik *Nikšić* genitiv plurala.

¹¹ Podrijetlo je vezano uz imenicu *krv*, »a moglo bi označavati osobu kojoj nije teško klati, ili obrnuto da je označavalo osobu koja se bojala krvi, nadimak je postao porodični« (Kranjčević 1998: 222–223).

brdašcu na kojem je križ i do kojeg su nekada išle crkvene procesije. (...) *Görnje Sëlo* se nazivalo *Gorñje Sëlo*, odnosno *Kùtlarsko sëlo* ili samo *Kùtlari* (zaselak je dobio naziv po raširenom kućnom obrtu pravljenja drvenih žlica, kutlača i ostalih drvenih uporabnih predmeta; izumiranjem i nestankom tog obrta, nestaje i prijašnji naziv zaaselak). Na samom kraju *Görnjeg sëla* je *Tësno*» (Kranjčević 1998: 268–269).

5.3. *Ličko Lěšće*

Ličko Lěšće – naselje smješteno na jugozapadnome dijelu *Gäckoga pòlja*, 10 km jugoistočno od *Otdčca*. Iako se život čovjeka na ovome području može pratiti od razdoblja mezolitika (o čemu svjedoče tragovi u *Pečini*), zatim kroz razdoblje bakrenoga, brončanoga i željeznoga doba, preko rimskoga razdoblja i dolaska Hrvata, o naselju ima relativno malo podataka sve do potkraj 18. stoljeća. Do 1970. selo se imenovalo *Lěšće*, a nakon toga stvoren je dvorječni ojkonim dodavanjem pridjeva *lički* koji ima ulogu zemljopisne lokacije mjesta, a time i ulogu razlikovanja navedenoga ojkonima od njegova sinonima koji se u obliku jednorječnice pojavljuje u Karlovačkoj županiji. Ojkonim je fitonimnoga postanja (dolazi od riječi *leska* ‘lijeska’). Stanovništvo i danas lijesku izvorno naziva *leska*, od koje je zbirna imenica *lešće*. Naselje *Lěšće* čine zaseoci: *Ladšići*, *Sělišće*, *Bābići*, *Trāpani*, *Mālinišće*, *Krākovac*, *Mārковиći*, *Klobučāri*, *Kārin* (danas su vidljivi samo ostatci osmanlijske građevine), *Mārići*, *Pečina*, *Kōlaci*, *Kranjčevići*, *Vāroš* (*Brājkovići*, *Rūpčići*, *Běgovići*, *Kraljići*, *Jākšići*)¹², *Belāši*, *Šljivāri*, *Klanāc*, *Ćūši*, *Adāmovići*, *Jāgodići*, *Östovići*. *Mālinišće* (‘mjesto gdje je bio mlin’), *Pečina* (Kostelka, pritoč Gacke, izvire iz pećine), *Klanāc* (izvor rijeke u specifičnome krškom morfološkom obliku) i *Krākovac* (nazvan po jednom odvojku, „kraku“, Gacke) vezani su uz rijeku Gacku, a ostali su antroponimnoga postanja ili su vezani uz neku specifičnost ljudi toga dijela naselja.

5.4. *Līpovlje*

Līpovlje – naselje smješteno na sjevernim padinama *Kùterevske kose*, 10 km jugozapadno od *Otdčca*. Ojkonim *Līpovlje* nastao je sufiksalsnom tvorbom od imenice praslavenskoga podrijetla *lipa*. Ojkonim kazuje da je lipe u tome kraju nekada bilo u izobilju ili je možda to drvo raslo u malim količinama na ograničenome području, što je bilo vrlo dojmljivo. Imena su zaselaka antroponimnoga (*Bārковиći*, *Bartūlci*, *Cvītkovići*, *Tomāići*, *Mōdrići*), fitonimnoga (*Tīsovac*) i hidronimnoga (*Crño Jězero*) postanja, opisuju morfološke oblike krša (*Klānac*, *Dōlci*) ili su pak smišljena kao slikovite metafore (*Buzdōvan*, *Kūt*). *Dōlnje Līpovlje* svojom strukturom pripada dvorječnomu modelu pridjev + ojkonim, u kojoj pridjev

¹² U zagradi su navedena prezimena obitelji koje žive u spomenutome zaseoku.

upućuje na visinsku razliku ovoga od ostalih dijelova naselja. Dio naselja *Črno Jëzero* dobio je ime po periodičnome pojavljivanju velike količine vode, koja ovisi o vodenome valu rijeka *Like* i *Gäcke*. U proljeće, ili rjeđe zimi, poplavljuje se veliko područje okruženo crnogoričnom šumom, pa otuda pridjev u prvome dijelu ojkonima. Ispitanici od zaseoka *Buzdövan* do susjednih štokavskih *Görića* upotrebljavaju sinonimni ojkonim *Līplje*.

5.5. *Otöčac*

Otöčac – gradsko naselje smješteno uz rijeku *Gäcku* u zapadnome dijelu *Gäckoga pölja*, 42 km sjeverozapadno od *Göspića*. Grad je u vremenu nastajanja bio smješten na otoku što su ga činili rijeka *Gäcka* i njezin rukavac – bio je „vodeni grad“. »Oko otoka – *Otočca* – prostiralo se poplavno područje, nad kojim su nekada bile podignute kuće *Otočana* na način sojenica« (Horvat 1997: 7). Stare slike (vedute, grafike) daju predodžbu o nekadašnjemu *burgu*. *Otöčac* je deminutivni oblik imenice *otok*. Dijelovi su grada: *Görnja Dubräva*, *Dölnja Dubräva*, *Rünjavica*, *Biškupljäk*, *Fortica*, *Fortički odvöjak*, *Forcuränje*, *Görnji gräd*, *Dölnji gräd*, *Poljice*, *Orövac*, *Novoselja*, *Lüka*, *Vivoze*, *Šumečica*. Toponomastičke sintagme kao autonomna imena određuju slične objekte atributivnim odnosima i to izravno, primjerice fitonimna imena *Görnja Dubräva* i *Dölnja Dubräva*, nekada šumski predjeli, u čijemu je korijenu »apelativ *dub* (< psl. **dqbъ*) koji označuje prije svega dubovu (hrastovu) šumu koja se nekoć nalazila u blizini sela« (Vidović 2008: 434). *Görnja Dubräva* i *Dölnja Dubräva* razlikuju se po neznatnoj visinskoj razlici, dok se *Görnji gräd* od *Dölnjeg gräda* (*gräd* ‘utvrđeno zdanje’) razlikuje po vremenu postanja, pri čemu je *Dölnji gräd* stariji. Ovoj skupini toponima, nastalih na temelju načina stanovanja ili ovisno o oblicima materijalne kulture, pripada i toponimska sraslica *Novoselja* u značenju ‘novo naselje’. Toponimi *Fortica*, *Fortički odvöjak* i *Forcuränje* u osnovi imaju talijanizam *fortezza* u značenju ‘tvrđava, utvrda’, što odgovara činjenici da su u 17. st. Senjani sagradili na vrhu brežuljka utvrdu nazvavši ju *Fortica*, a ime se proširilo na brežuljak na kojemu je utvrda sagrađena. *Biškupljäk*, područje ispod *Fortice*, vjerojatno je u 15. st. pripadalo biskupiji, a tomu u prilog govori i narodna predaja da je prastara kuća na kat, koja i danas postoji u *Fortičkoj ulici*, pripadala biskupu¹³. Dijelovi grada *Lüka* (psl. **lōka* ‘dolina, zaljev, dolina koja prati riječno korito’) i *Vivoze* nalaze se neposredno uz rijeku *Gäcku*, a slikoviti su toponimi *Rünjavica* (*runjav* ‘dlakav, obrastao’ – metaforično značenje predjela obrasloga raslinjem), *Šumečica* (‘šumovit predio’) i *Poljice* (‘plodna obradiva tla’).

¹³ Sladović (2003) govori o *Biskupjaku* kao imanju senjskih biskupa.

5.6. *Prozôr*

Prozôr – naselje smješteno u zapadnome dijelu *Gäckoga pølja*, 4 km jugoistočno od *Otøčca*. Današnje naselje raštrkanoga tipa pruža se jednim dijelom uz rijeku *Gäcku*, a drugim uz rub polja, odnosno uz podnožje nekoliko bregova, od kojih su najpoznatiji po svojim arheološkim nalazištima *Veliki Vítal* i *Máli Vítal* na kojima se nalazio *Arupium*, središnje i najveće japodsko naselje u Gackoj dolini. »ARUPIUM (...). U ilirskim imenima čest je prijelaz dočetka *an-* > *a-* u značenju ‘blizu, pokraj’, a potvrđena su oba lika, ie. **rup* ‘litica’ (lat. *rupes* ‘litica’). *Arupium* > *Arupium* (...). Ovaj utvrđeni grad smješten je na sjeveroistočnoj strani brda *Vitalja* kraj *Prozora*. Hrvatsko ime *Prozor* upućuje na davnašnji osmatrački smještaj. Početni segment *an-/a-* nosi isto značenje kao zagrebački panonski ojkonom *An-daut-onia* (kao u *Marsonia*). Indoeuropski korijen **daut* (+ *-onia*) znači ‘voda, tekućica’, pa je toponim motiviran položajem ‘naselja uz rijeku’, kao što je *Arupion* utvrda na hridi. U ličkom toponimu pretpostavljam sličnu motiviranost« (Šimunović 2010: 227). *Prozôr* se prvi put spominje u 15. st. kao posjed Frankopana, koji su na *Prozorini* (brdu uz dvojni brežuljak *Vítal*) sagradili utvrdnu koja je bila ključna u obrani *Gäckoga pølja* od osmanlijske najezde. Naselje *Prozôr* dijeli se na *Gørnji* i *Dølnji Prozôr* (dvorječna imenska sintagma načinjena po modelu pridjev + ojkonom) u kojima se nalaze veliki zaseoci. Kršćanstvom je motivirano ime zaseoka *Svèti Kríž*, a ostala su imena antroponimnoga postanja (*Kràšovcevo Sèlo*, *Kostèlčevo Sèlo*, *Cvìtkovići*, *Orèškovići*, *Røgići*, *Tønковиći*, *Bunjèvčevići*, *Dubrāvčiči*, *Bobñinci*). Svaki se zaselak dalje dijeli na dijelove, primjerice u *Kostèlčevu Sèlu* nalazi se i dio nazvan *Břdari* ‘ljudi koji žive u kraju iskazanom topografskom imenicom’ (Šimunović 2005: 171). Ime zaseoka *Obilje* zacijelo je od pridjeva *obilat* (u prilog tomu tumačenju ide i legenda o obilju riba koje su ostajale na području današnjega *Obilja* nakon povlačenja rijeke *Gäcke* u svoje korito poslije izlivanja kao posljedice obilnih oborina više puta godišnje).

5.7. *Ramljәне*

Ramljәне – naselje smješteno na jugoistočnome rubu *Gäckoga pølja*, 19 km jugoistočno od *Otøčca*. Selo je razvijena, rasuta tipa te obuhvaća nekoliko zaselaka: *Drážica*, *Čårdak*, *Køren*, *Jèrgovići*, *Baldtice*, *Špagèše*, *Jèrbic Břdo*, *Kovāčevo Sèlo*, *Grāvovci*, *Grāvovčevo Sèlo* (u narodu se govori da je tu najbolja zemlja za uzgoj graha), *Kaūrmići*, *Dubrāvčiči*, *Grād*, *Mržze*, *Pètrlići*, *Ladišiči*, *Olân*, *Lisñna* (*Plèše*, *Vuīci...*). Uz ojkonime motivirane prezimenima i nadimcima (npr. *Jèrgovići*, *Grāvovci*), konfiguracijom tla (npr. *Drážica*, *Čårdak*, *Olân*), površinskim izgledom (npr. *Lisñna*), objektima u prostoru (npr. *Grād*, zaselak u kojemu se nalaze crkva, škola i trgovina), posebno se ističu uslužni ojkonomi sa značenjem ‘ljudi koji se bave djelatnošću iskazanom imenicom u osnovi ojkonima’: *Mržze* (pravili su rijet-

ka drvena rešeta od pruća na koja se sijala sitna slama, *pliva*), *Kovāčevo Sèlo* (»Svekar jedne žene iz tog zaselka bio je po zanimanju kovač!«, kaže kazivačica *Ramljānka*). »U ojkonomima na -'ane prepoznamo u njihovoj osnovi toponimizirani apelativ kao još stariji oblik toponima pridružen objektu koji predstavlja imensku kategoriju "neživog", lokalitet. Tek oblikovan sa sufiksom -'ane/-'ani ti se toponimi pridružuju naseljenomu mjestu, predstavljaju imensku kategoriju "živog", naselje 'ljude koji tamo žive'. Ova vrlo stara toponomastička tvorba u prvi plan ističe ljude, ljudsku zbrojnost, a ne mjesto gdje ljudi obitavaju. Ta toponimija predstavlja sjedilačku, agrarnu populaciju« (Šimunović 2010: 238).

5.8. *Sīnac*

Sīnac – naselje smješteno na zapadnim padinama *Godāče*, u jugoistočnome dijelu *Gāckoga pōlja*, 9 km jugoistočno od *Otdōcca*. Za cijeli kraj, pa tako i za ovo područje, karakteristično je miješanje kultura kroz povijest – japodske, rimske i slavenske. »Gradine nad Vrilon i na Rudinama, te nekropola grobnih tuluma (...) pokazatelji su naseljenosti u pretpovijesti. O životu iz rimskog razdoblja svjedoče bogati nalazi novca, a u mjesnoj crkvi, kao kamenica za svetu vodu služi rimski kamen s natpisom. U pećini kod Sinca klesan je reljef boga Mitre koji se nekoć ovdje štovao. Sinac se prvi puta spominje kao selo 1408. g. (villa Synacz)« (Mlinar 1996: 33). Ojkonim ima korijen u praslavenskoj riječi **sinь* > *sinj* 'olovan, svjetloplav'. Sufiksalmom tvorbom nastao je oblik *Sīnac*. Ojkonim je vezan uz izvor rijeke »Gašćice pod brdom Koren« (Skok 1973: 239). Imena dijelova naselja antroponimnoga su postanja (*Rājkovīci*, *Īlīci*, *Brājkovīci*, *Kōlakovīci*, *Bōgdanići*, *Laškarīni*, *Tōnkovīci*, *Nīkšīci*, *Bobīnci*), osim *Tūpala* – koji zacijelo vuku podrijetlo od praslavenske riječi **topь* u značenju 'koji nije oštar' (Skok 1973: 524) pa na metaforički način opisuju imenovano područje – i *Skēle*, čije je ime vezano uz rijeku¹⁴.

5.9. *Švīca*

Švīca – naselje smješteno uz nekadašnje *Švīčko jèzero*, 5 km zapadno od *Otdōcca*. Da je ovo područje bilo od davnina nastanjeno, svjedoči i podatak da su u srednjemu vijeku Frankopani imali tu svoj posjed (Kranjčević 2003b: 18). Naseljavanje *Švīce* (i svih okolnih sela) događalo se i kao posljedica povlačenja stanovništva iz Like i Krbave pred Osmanlijama te progona uskoka iz Senja, koji su nalazili zaklonište u ovim krajevima. O tim migracijama pouzdano govore prezimena, a posebno je zanimljivo pojavljivanje Slovenaca u ovome dijelu Gacke doline. Naime, u selo Kuterevo stanovnici su se doselili iz graničnoga područja Gorsko-

¹⁴ Skela je »plovilo za prijevoz preko rijeke koje se kreće vezano na uže s jedne strane na drugu; mjesto gdje pristaju takva plovila, pristanište« (*Hrvatski enciklopedijski rječnik* 2002: 1195).

ga kotara i Slovenije te su sa sobom donijeli specifičan govor. Jedno od najbrojnijih prezimena u Švici jest prezime *Kostelac* »koje potiče možda iz Kranjske, gdje se zovu Kostelec« (Kranjčević 2003b: 38), a na granici Gorskoga kotara i Slovenije nalazi se *Kostelčev slap* uz naselje Kostel. Ojkonim *Švica* praslavenskoga je podrijetla (< **šujb* 'lijevi'; Skok 1973: 421). Imenom *Šuica*, *Šujica* obično se nazivaju lijeve pritoke, a kako rijeka *Gacka* svojim lijevim krakom teče kroz *Švicu*, ojkonim se sam logično objašnjava. Zaseoci *Görnje* i *Dönje Švice* jesu: *Bukovljani*, *Mäjerova Glavica*, *Büric Klanac*, *Dasovići*, *Skëla*, *Nikšići*, *Gërovo Sëlo*, *Glavani*, *Zalići*, *Jakovići*, *Crkvina*, *Märkovičev Gaj*, *Pod Pâkljem*.

6. Oronimi

Terenskim istraživanjem i uvidom u katastarske i šumarske karte navedenoga područja uočeni su brojni oronimi. U nastavku se, radi preglednosti, navode uz pripadajuća naselja (poneki oronimi povezuju ili razdvajaju dva ili više naselja, pa se spominju uz svako od njih), a potom se neki etimološki objašnjavaju i semantički klasificiraju.

Čöviće – *Plasina*, *Kotlâc*, *Râstovac*, *Tisovac*, *Tisov vřv*, *Vrânac*, *Vřšci*, *Žljiba*, *Mrâmor*, *Grâbar*, *Glavičica*, *Jelövo brđo*, *Lužić*

Könpolje – *Mârasovac*, *Tömić vřv*, *Rudina*, *Kâpan*, *Kljëk*, *Könpoljski vřv*, *Ostrvica*, *Metlä*, *Tomašinka*, *Švički vřv*, *Švrâkin vřv*, *Vršâk*, *Rudinak*, *Crkvina*, *Crkvinica*, *Bâbina sikira*, *Pöpop brġ*

Ličko Lěšće – *Râvna gorâ*, *Drâžica*, *Ogorëli grîč*, *Pečina*, *Mâtičev vršâk*, *Žljiba*, *Veliki grîč*, *Střmac*, *Märković rudine*, *Güste bukvice*, *Šikâra*, *Jürkovička*, *Vřcina drâga*, *Pöžari*, *Sâmograd*

Lġpovlje – *Vršëljak*, *Bilovača*, *Veliki Sinjâl*, *Mâli Sinjâl*, *Nikšička*, *Popövkâ*, *Duböke drâge*, *Küterevska kosâ*, *Atâlička rastövkâ*, *Zâbrda*, *Smřzle drâge*, *Kostëlčevka*, *Tömin vřv*, *Petrânovičev vršâk*, *Düpli vršâk*, *Plantâža*, *Tuköva drâga*, *Râdni vřv*, *Košâre*, *Selšće*, *Krčëvine*

Otdöac – *Fortica*, *Jürićkin gâj*, *Umâc*, *Grîč*, *Rastîk*, *Poljički vřv*, *Metlä*, *Ostrvica*, *Pâkalj*, *Brezîk*, *Mâričev vřv*, *Veliki Sinjâl*

Prozö – *Mâjetičev vršâk*, *Mâli Vġtal*, *Veliki Vġtal*, *Pëšunova glâva*, *Prozorina*, *Vläšičeva glâva*, *Mëunci*, *Špilnička glavica*, *Umâc*, *Staninka*, *Golövo brđo*

Ramljâne – *Godâča*, *Drvenjâk*, *Mâli Kotâl*, *Vëliki Kotâl*, *Pâdavica*, *Vršâk*, *Lisine*, *Sëlišće*, *Jërbić brđo*, *Vođica*, *Stġpanov grîč (vrh)*, *Bukâv*, *Vřv*, *Östri grîč*, *Tâvan*, *Alan*, *Kût*, *Dumân*, *Čârdak*, *Pogledâlo*, *Mřzla strâna*, *Palëž*

Sġnac – *Godâča*, *Gradina*, *Sëkulinka*, *Pânos (vrh)*, *Cvġtkoviča brđo*, *Vučjâk*, *Rudine* – *Rudinski vřv*, *Břda*, *Vëljun*, *Üdol*, *Kamenica*, *Ântin krč*, *Mürtine drâge*, *Kotlâc*

Švica – *Mäjerova glavica*, *Zäbrdo*, *Vršeljäk* (*Vršäk*), *Bilovička*, *Mäli Sinjäl*, *Veliki Sinjäl*, *Jakovičeva glavica*, *Švički vr̄v*, *Kostëlčeva glavica*, *Küjičîn gâj*

Ovdje popis ne završava – većina navedenih oronima i dalje se dijeli. Primjerice, kazivačica iz *Čövića*, opisujući put kojim je nekada išla po drva uz podnožje *Plasîne* (*plas* ‘čistina’) prema *Črnomu Jëzeru*, navodi deset novih imena koja nisu zabilježena na zemljopisnim kartama koje smo pregledali (*Javorîk*, *Jäsla*, *Křčić*, *Lanišće*, *Bükva*, *Pälež*, *Düga dräga*, *Markänova dräga*, *Zäli klanäc*, *Dräške*). *Umâc* se dijeli na *Riđu* (ime dolazi od zmije riđovke koja obitava na tome dijelu brda), *Strmoglävku* (ime dijela brda na kojemu je skijaška staza niz koju se lako može strmoglaviti), *Lûkinu drägu* (udolina čije je ime motivirano osobnim imenom vlasnika)... *Ramljânci* uopćavaju pa sva područja na kojima raste jela nazivaju *Jeläv*.

Razvidno je da je otočko područje geografski vrlo zanimljivo i jezično vrlo bogato, pa je i obilna geografska nomenklatura. Oronimi se prema motivaciji mogu podijeliti u nekoliko skupina.¹⁵

Prvu skupinu čine oronimi nastali od oronimijskih apelativa koji označuju oblik tla: *kosa* ‘brdo što se stranama proteglo uzduž, a ne u šiljak’ (*Küterevska kosä*); *brdo* ‘veća uzvisina vezana s okolišnim masivom’ (*Golðvo břdo*); *kotlina* ‘duboka dolina, tjesnac’ (*Kotlâc*, *Veliki Kotâl*, *Mäli Kotâl*); *umac* ‘omanji odjeliti brežuljak’ (*Umâc*); *vrh* ‘najviši dio brda’ (*Tisov vr̄v*, *Vřšci*, *Švički vr̄v*, *Vřv*, *Düpli vršäk*); *duliba* ‘duboka jama’ (*Dulibe*); *rudina* ‘zelena zaravan na kršu’ (*Märkovič rudîne*, *Rudîne*); *pečina* ‘udubina u kamenu s većim otvorom’ (*Pečina*); *duman* ‘duboka dolina’ (*Dumân*); *Lisine* < *lis* ‘gol’ (Šimunović 2009: 290).

U drugu skupinu ulaze oronimi nastali od geografskih termina metaforičkoga postanja. Takvim terminima moguće je označiti vrhove, dolove i kamenje, pri čemu je izbor apelativa važan zbog asocijacijskih predodžbi. Vrhovi: *glava*, *glavica* ‘zasebna uzvisina i vrh na brdskome vijencu’ (*Glavičica*, *Pěšunova gläva*, *Špilnička glavica*, *Jakovičeva glavica*). Dolovi: *draga* ‘udol koji presijeca uzvisinu’ (*Vřcina dräga*, *Dräžica*, *Duböke dräge*), *žlijeb* ‘manja jaruga na strmini’ (*Žljiba*). Kamenje: *grič* ‘vrlet, strmina’ (*Ogorëli grič*, *Veliki grič*, *Öštri grič*, *Stipanov grič*).

Iz oronima moguće je iščitati položaj imenovanoga objekta (*Zäbrdo*) ili njegovu neizloženost suncu (*Mřzla sträna*, *Smřzle dräge*).

Slijedi skupina oronima motiviranih ljudskim djelovanjem, npr. *gaj* ‘uzgojna šuma, predio prekriven šumom’ (*Jüričkin gâj*, *Küjičîn gâj*), *krč*, *krčevine* ‘obradivo zemljište dobiveno krčenjem šume’ (*Äntin krč*, *Krčëvine*), *palež* ‘paležom dobiveno obradivo tlo’ (*Palëž*).

Posebne skupine oronima čine jednorječni oronimi antroponimnoga postanja (*Tomašinka*, *Jürkovička*), oronimi motivirani nazivima biljaka (*Rästovac*,

¹⁵ Oronimi su podijeljeni prema klasifikaciji Petra Šimunovića (2009).

Tišovac, Gräbar, Bukâv), nazivima životinja (*Švrâkin vr̄v, Vučjâk*), duhovnim životom (*Crkvîna*), kulturno-povijesnim nasljeđem (*Prozorîna, Fortîca, Sâmograd*) i vodama (*Godâča < *gъd*, iz koje se izvodi i hidronim *Gâcka*).

7. Hidronimi

Brojni hidronimi prikupljeni terenskim istraživanjem pojedinih naselja nisu zabilježeni na pregledanim kartama. Slijedi popis rijeka, potoka, prirodnih, umjetnih i periodičnih jezera, izvora, ponora, bezdana, jama, lokvi, estavela. Uz pojedine hidronime donose se popratna tumačenja. Radi preglednosti hidronimi se navode uz pripadajuća naselja.

Čdviće – *Gâcka, Râjanovo vr̄lo, Râjanov potôk, Bënt, Tõnčin bunâr, Škõlski bunâr, Cigñno vr̄lo* (kod Vrbana) i *Potôk, Škâmla* (izvor uz *Tišov vr̄v* na *Plasîni*), *Vr̄lo* (izvor u kamenu na brdu *Mrâmor*), *Mudrõvčicevo vr̄lo* i *Potôk, Vr̄lcě* (izvor) i *Potôk, Îveliceva ml̄nica* (mlin je sagrađen na izvoru)

Kõnpolje – *Osičenac* (izvor), *Vr̄lce, Bâlavac* (izvor), *Jâmica* (izvor), *Bunarić, Kõnjsko jèzero* (svojevrsna udolinska poluenklava), *Šimunićeva lõkva, Višnjeva lõkva*

Lîčko Lěšće – *Gâcka, Pečîna* (izvor *Kostělke*), *Vr̄lo Gâcke Klanâc, Kostělka* (izvire iz *Pečîne* i ulijeva se u *Gâcku*), *Jõlina lõkva* (izvor, utječe u *Kostělku*), *Bëgovac* (potok), *Knjâpovac* (potok), *Mâlînišće* (izvor), *Vr̄lo Grâba, Čistirep* (sinonimni hidronim *Püćirep* – potok uz imanje obitelji Brajković), *Tõnković vr̄lo* (izvor *Gâcke*)

Lîpovlje – *Cřno jèzero* (periodično)

Otdõac – *Gâcka, Mârkovac* (potok), *Bunâr u Gõrnjem grâdu, Bunâr u Pârku, Pečîna* (izvor u nekadašnjemu *Mârkovićevu Sëlu*, a danas u *Gõrnjoj Dubrâvi*), *Jarâk* (potok na *Poljîcima*, u podnožju brda *Pâkalj*), *Jâz* (potok u *Dõlnjemu grâdu*)

Prozõr – *Gâcka, Mârkovac* (potok), *Jârak* (potok), *Vr̄lo na Velikom Vitlu, Prëmuževo jèzero* (periodično)

Ramljâne – *Živûlja* (lokva iznad koje se nalaze dva bunara sa stalnom vodom), *Porûšva* (izvor)

Sînac – *Trnõvac* (potok), *Krâjnović* (potok), *Sînačka püćina* (potok), *Mâjerovo vr̄lo, Klanâc* (izvor)

Švîca – *Gõrnje švîčko jèzero* (voda dolazi kad se pusti kroz branu), *Dõnje švîčko jèzero* (danas nema vode, pa je to obradiva površina), *Jezërce, Përinka* (glavni ponor *Gâcke*), *Jândrićka* (jama), *Veliki kotlîč* (jama), *Mâlî kotlîč* (jama)

Ime *Gâcka* na ovome je području horonim i hidronim. »Horonim Gacka egzistira od polovine 10. stoljeća pa nadalje bez većih oscilacija u pogledu područja i pojavnosti. Izvorište mu je početak 9. stoljeća kada se pojavljuje etnos Gudu-

skana/Gačana, koji se ustaljivanjem na jednome prostoru pretvara u etnik, da bi i samo područje njegova boravka bilo obilježeno horonimom Gacka« (Kranjčević 2012: 360)¹⁶. Etimološko promišljanje imena *Găcka*¹⁷ može se svesti na tri osnovna tumačenja, koja se razlikuju po polazišnim osnovama: **gьd*, **gat* i **gadь*. Sve su tri osnove slavenskoga podrijetla. Petar Skok smatra da se praslavenski korijen **gьd* nalazi u etniku *Guduscanorum/Goduscanorum*, a kako se Guduska ni izjednačavaju s Gačanima, smatra da se taj korijen nalazi i u horonimu i hidronimu *Gacka* te u etniku *Gačanin* i ksetiku *gačanski*. Petar Skok drži da **gьd* dolazi od staropruske riječi *gude* u značenju ‘šuma’ (Skok 1971: 541–542). Isto smatra i Radoslav Katičić pa temeljem toga izvodi značenja: *Gьdьska* ‘šumska rijeka’, *Gьdьska župa* ‘šumska župa ili župa šumske rijeke’, *Gьdьščani* ‘stanovnici šumske župe’ (Katičić 1985: 85). Petar Šimunović (2003) u etimološkome određivanju *Găcke* polazi od praslavenske riječi **gat* u značenju ‘jaz’. Neki su se istraživači opredijelili za praslavensku riječ **gadь* u značenju ‘zmija’ (takvo mišljenje podržava i Skok), što bi metaforički opisivalo tok rijeke *Găcke*, koja izvire na jednoj strani *Găckoga pōlja* i vijuga između brojnih uzvisina na sasvim suprotnu stranu polja gdje ponire. Od triju glavnih izvora *Găcke*, a zabilježeno je još 27 manjih izvora – *vrila* (< prasl. **вьreti*; Skok 1973: 622–623), dva su antroponimnoga postanja (*Tōnković* i *Măjerovo vrilo*), a jedan je motiviran morfološkim oblikom krša (*Klanăc*). *Pěrinka* je glavni ponor *Găcke*, a legenda govori da je nazvan po imenu djevojke *Pere* kojoj se izgubio svaki trag nakon što je pala u taj ponor. Uz uobičajena imena za izvorske vode (*Vrīlcě*, *Vrīlo*, *Živūlja*), tekućice (*Jarāk*, *Jāz*) i stajaće vode (*Jezěrce*), rjeđa su imena fitonimnoga (*Trnōvac*, *Vīšnjeva lōkva*) i zoonimnoga podrijetla (*Kōnjsko jězero*). Motiviranost osobnim imenima, prezimenima ili nadimcima vidljiva je u hidronimima nastalim tvorbom sufiksom *-(ov)ac*, npr. *Běgovac*. Dijalektni leksem uvršten je u hidronim *Sīnačka pūčina* (*pučina* ‘veća vodena površina’). Na narodnome vjerovanju temelji se tumačenje hidronima *Măjke Bōžje zděla* (drugo ime za *Vrīlcě u Čōviću*). Vjerovalo se da voda iz toga izvora ima čudotvoran učinak, pa je narod u novogodišnje jutro dolazio na

¹⁶ »Mnoga su srednjovjekovna lička naselja motivirana vodom te upozoravaju na svrsishodan izbor i razmještaj u porječjima Like, Gacke i Krbave: *Ričice*, *Vodotočje*, *Mejupotočje*, *Rastoka*, *Podslunj* (: **sluznja*), *Zapotočje*, *Mutnica*, *Slivnik*, *Buci* (: *buk*), *Neteka* na vrelu Une i po kalnim, podvodnim tlima: *Črman kal*, *Glibodol*, *Brinje* ‘podvodno tlo’, *Brlog* ‘brljug’, *Zamošćane*, *Črečan* (: *čretь* ‘blato’) (staro ime za potok Bogdanicu), *Mlakva*, *Jezerane*, *Muravićane* (: *murava* ‘polojna livada’), *Melnica*, *Resane* (: *resnik* ‘polojno tlo’), *Studenci*, *Brod*, *Slivnik*, *Duliba* ‘dubodolina’, *Žrnovnica*, *Bruvno* (: *brvno* < **брьвно*) na izvoru Hotuče), *Otočac*, *Ribnik* te *Gacka* (: *gat* ‘jaz’). Javlja se već godine 818.: *gens Guduscanorum* ‘pleme u starohrvatskoj župi koja je vjerojatno obuhvaćala *Trzan* (staro ime za *Modruš*, nazvan tako po potoku Modruši). Odgovara Porfirogenetovu zapisu gotovo fonem za fonem Γουτζησκά > **Gььska* > **Gььščane*, kojoj je župi bio tada na čelu gentilne vladavine knez Borna« (Šimunović 2010: 236).

¹⁷ Razna objašnjenja dali su sudionici znanstvenoga skupa *Gacka u srednjem vijeku*, održana 2011. godine u Otočcu.

izvor noseći kruh te je plešući i pjevajući nastojao zazvati blagostanje i dobro u nastupajućoj godini. Ime potoka *Mārkovac* motivirano je imenom crkve sv. Mar-ka pokraj koje izvire (danas su vidljivi samo njezini ostatci).

8. Mikrotoponimi

Tematizirani prostor dijeli se na područja koja uglavnom imaju poljoprivredni značaj i obradive su površine. Uz pojedine mikrotoponime donose se popratna tumačenja. Zbog preglednosti mikrotoponimi se navode uz naselja kojima gravitiraju.

Čöviće – *Katûn, Dragovîc, Răjanov grîc, Lökvice, Rûka, Pečîne, Oltâri (Kraljev stolâc), Bûljma, Sîtnik, Grčîceov brîg, Cilînov brîg, Plîšîceve drăge*

Kônpolje – *Kônpoljsko pölje, Drăge, Crkvîne* (sve zemlje oko brda *Crkvîne*), *Utvenjâk, Rovâtka, Brîg, Memûrje, Podredîna, Kôlakovice, Brêzi, Kônjsko jêzero*

Lîčko Lêšće – *Bäre* (uglavnom se samo kosi trava), *Rudîne, Mărici* (obradive površine iznad kuća)

Lîpovlje – *Crno jêzero* – livade *košanice* koje se nikada ne obrađuju, nego su namijenjene isključivo za kosidbu (*Kîpa, Vašârevîceov dêl, Mâtasićeov dêl, Bogdânovo, Marûškićevo, Tišljaroova jâma, Märenîcevo*)

Otdôcac – *Kozjân, Vînica, Špîlnîčko pölje, Găcko pölje, Jezerîne, Kosmâčevo jêzero, Šajnerica, Bäre*

Prozôr – *Păkošćani, Škâmla*

Ramljâne – *Mălo pölje, Velîko pölje*

Sînac – *Bogdât, Tûpale, Jêrgove bäre, Selîšće, Ržîc, Urôv, Pogorêc*

Švîca – *Bäre, Kût, Lûka, Dâsovićeova jâma, Marînička, Drăge, Vêlika drăga, Măla drăga, Lobardënik* (oranice iznad jezera), *Dônje švîčko jêzero* (obradiva površina)

Područja imenovana navednim mikrotoponimima i dijele se dalje na manje površine, pa su, primjerice, u *Prozôru* *Sêkulinka, Pišćâc* i *Pêrinka*, u *Otdôcu* *Čâstekovkina ôgrada, Zêleni brîg* i *Kîlička*, u *Čöviću* *Lêska, Brîg* i *Drăga* samo neke od brojnih njiva i livada koje se mogu pronaći zabilježene na katastarskim kartama.

S obzirom na motivaciju mikrotoponimi se mogu podijeliti na:

– mikrotoponime motivirane fiziogeografskim svojstvima tla (zemljopisni nazivi u osnovi su jednorječnih mikrotoponima ili su jedna od sastavnica dvorječnih mikrotoponima): *Bäre, Zêleni brîg, Lûka, Drăge, Găcko pölje, Špîlnîčko pölje, Lökvice, Pečîne*

– mikrotoponime motivirane razmještajem, oblikom i izgledom tla: najčešće

nastaju metaforizacijom naziva dijelova tijela (npr. *Rûka*) ili slikovito predočuju morfološki izgled tla (npr. *Katûn* < *katûn* 'čistina', *Kosmâčevo jèzero* < *kosmač* 'onaj koji je rutav, zarastao', *Kût* < *kût* 'zemljište u kutu', *Bûljma* < *bûljma* 'mala uzvisina')

- mikrotoponime motivirane nazivom životinje: *Kõnjsko jèzero*
- mikrotoponime nastale kao odraz čovjekova djelovanja: kulturno-povijesni mikrotoponimi (*Oltâri* – *Krâljev stolâc*, svetište boga Mitre), mikrotoponimi kao odraz gospodarske djelatnosti stanovništva (*Rovâtka*¹⁸)
- mikrotoponime kao odraz društvenoga i duhovnoga života: *Crkvîne*
- mikrotoponime antroponimnoga postanja: *Mârići*, *Cilînov brîg*, *Gřčičev brîg*, *Marñička*, *Dâsovičeva jâma*, *Jèrgove bâre*, *Râjanov grîč*
- odnosne mikrotoponime: *Mâlo pòlje*, *Velîko pòlje*, *Dônje švičko jèzero*, *Vèlika drâga*, *Mâla drâga*.

9. Zaključak

Popisi, etimološka objašnjenja, značenjska i strukturna klasifikacija ojkoni-
ma, oronima, hidronima i mikrotoponima pokazuju bogatstvo toponimijske gra-
đe Gacke doline. Petstotinjak toponima dokazom je raznolikosti uvjetovane je-
zično-povijesnim, gospodarskim i zemljopisnim odrednicama. U građi dominira-
ju jednorječni toponimi. Toponimi su uglavnom motivacijom vezani uz čovjeka i
njegovo djelovanje (kulturno-povijesni toponimi, toponimi nastali kao odraz gos-
podarske djelatnosti stanovništva, toponimi nastali kao odraz društvenoga i du-
hovnoga života, toponimi antroponimnoga postanja) i uz fiziogeografska svojstva
tla (toponimi motivirani razmjestajem, oblikom, značajkama i izgledom tla, topo-
nimi motivirani nazivima biljaka, životinja, vodom). U toponimima se odražava-
ju svjetonazor ljudi i društveni uvjeti u kojima se odabiru područja kojima se na-
dijeva novo ili nasljeđuje starije ime. Imenovatelji u imena zbijaju svoja subjek-
tivno odabrana obilježja tih područja. Svaki toponim ima spomeničku vrijednost.
U bogatstvu i slikovitosti otočkih toponima zrcali se bogata povijest Gacke doli-
ne i njezinih stanovnika.

¹⁸ Polju su ime *Rovâtka* dali zdjelari Kranjčevići i Fajdetići, koji su na tome zemljištu kopali zemlju za svoju domaću keramiku (kućna izrada zdjela). Prema tome ime *Rovâtka* dovodi se u vezu s glagolom *rovati* (Kranjčević 1998: 23).

Literatura

- BABIĆ, STJEPAN. 1990. *Hrvatska jezikoslovna čitanka*. Zagreb: Globus.
- BACH, FRANZ. 2010. *Povijest Otočke pukovnije*. Zagreb – Otočac: Hrvatski institut za povijest – Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.
- BOGOVIĆ, MILE. 2010. *Otočac od spomena na Bašćanskoj ploči do biskupijskog središta u 15. stoljeću*. Otočac: Grad Otočac – Gospićko-senjska biskupija – Župa Presvetog Trojstva Otočac.
- FELDBAUER, BOŽIDAR. 2004.–2005. *Leksikon naselja Hrvatske*, I–II. Zagreb: Mozaik knjiga.
- FINKA, BOŽIDAR; PAVEŠIĆ, STJEPAN. 1968. Rad na proučavanju čakavskog govora u Brinju i okolici. *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, 1, Zagreb, 5–44.
- Gacka u srednjem vijeku (zbornik radova)*. 2012. / Hrvoje Gračanin i Željko Holjevac (ur.). Zagreb – Otočac: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić.
- GLUHAK, ALEMKO. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- HOLJEVAC, ŽELJKO. 2009. *Gackom kroz povijest*. Otočac: Hrvatski radio Otočac – Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.
- HOLJEVAC, ŽELJKO. 2009. Ličko-krbavska županija u identitetu Like. // *Identitet Like: korijeni i razvitak 1 (zbornik radova)*. / Željko Holjevac (ur.). Zagreb – Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić, 427–467.
- HORVAT, RUDOLF. 1993. *Lika i Krbava : Povijesne slike, crtice i bilješke*, I–II. (*pretišak*). Zagreb: Savez Hrvatskih ličkih zavičajnih klubova „Vila Velebita“.
- HORVAT, ZORISLAV. 1997. O utvrdama starog Otočca. // *Grad Otočac 3*. / Vesna Gomerčić (ur.). Otočac: Poglavarstvo grada Otočca – Narodno sveučilište Otočac, 7–27.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Zagreb: Jutarnji list – Novi Liber.
- Hrvatski prezimenik*. 2008. priredili Franjo Maletić i Petar Šimunović. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Identitet Like : Korijeni i razvitak 1-2 (zbornik radova)*. 2009. / Željko Holjevac (ur.). Zagreb – Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić.
- IVIĆ, PAVLE. 1964. O govoru ličkih čakavaca (okolina Otočca). // *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 7, Novi Sad, 127–139.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1985. Filološka razmatranja uz izvore o začecima hrvatske države. *Staroslavenska prosvjeta*, ser. III, sv. 16, Die Anfänge des kroatischen States. *Die Bayern und ihre Nachbarn*. Teil 1, Wien.
- KRANJČEVIĆ, MILAN. 1998. *Kompolje*. Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.

- KRANJČEVIĆ, MILAN. 2003a. *Ričnik gacke čakavščine – Kōnpoljski divân*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke – Grafrade.
- KRANJČEVIĆ, MILAN. 2003b. *Švica*. Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke.
- KRANJČEVIĆ, MILAN. 2012. Regija Gacka od samih početaka u hrvatskoj povijesti pa sve do suvremenosti. // *Gacka u srednjem vijeku* / Hrvoje Gračanin i Željko Holjevac (ur.). Zagreb – Otočac: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Područni centar Gospić, 307–366.
- KRPAN, STJEPAN. 1995. *Brinjski kraj u prošlosti i sadašnjosti : Prilozi za monografiju*. Zagreb: Zavičajno društvo Brinjaka "Sokolac" Zagreb.
- KRZNARIĆ, MARA. 2005. Mitrički spomenici i mitraizam u Gackoj. // *Grad Otočac 5* / Nada Odorčić (ur.). Otočac: Gacko pučko otvoreno učilište – Poglavarstvo Grada Otočca, 21–41.
- LISAC, JOSIP. 1999. Čakavsko narječje i njegova proučavanja. *Čakavska rič*, XXVII, 1, Split, 63–70.
- LISAC, JOSIP. 2009. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LONČARIĆ, MIJO. 2010. Prilog ranj slici Like u ranim toponimima. *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 151–161.
- MARINIĆ, NIKOLA; ROŽMAN, IVAN. 2007. *Kuterevo u prošlosti i sadašnjosti*. Kuterevo: Dobrovoljno vatrogasno društvo Kuterevo.
- MAŠTROVIĆ, TIHOMIL. 1996. *General Nikola Maštrović: Život i djelo jednog hrvatskog časnika*. Zagreb: Erasmus naklada.
- MEDAK, JASNICA; SLADE, DANKO; MEDVEDOVIĆ, JURAJ; VUKELIĆ, MARKO. 2003. Šume hrasta lužnjaka u predjelima „Premuževo jezero“ i „Crno jezero“ u Gackoj. // *Grad Otočac 7* / Milan Kranjčević (ur.). Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, 83–97.
- MLINAR, ANA. 1996. Sinac – očuvanje i revitalizacija kulturnih i prirodnih vrijednosti naselja. // *Grad Otočac 2* / Vesna Gomerčić, Snježana Orešković, Milan Gomerčić i Milan Kranjčević (ur.). Otočac: Narodno sveučilište Otočac – Poglavarstvo Grada Otočca, 31–50.
- MOGUŠ, MILAN. 1963. Izvještaj o ispitivanju čakavštine u Lici. *Ljetopis JAZU*, 67, Zagreb, 293–295.
- MOGUŠ, MILAN. 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN. 1981.–1982. Akcenat u ličkih čakavaca. *Makedonski jazik*, 22–23, 527–531.
- MOGUŠ, MILAN. 1992. O naglasnom sustavu čakavaca u Gackoj dolini. *Suvremena lingvistika*, 34, Zagreb, 235–242.
- OLUJIĆ, BORIS. 2008. U potrazi za prijestolnicom Japoda. // *Grad Otočac 8* / Milan Kranjčević (ur.). Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, 29–41.

- Opća i nacionalna enciklopedija u 20 knjiga*. 2005. / Antun Vujić (ur.). Zagreb: Pro leksis d. o. o. – Večernji list d. d.
- RUNJE, PETAR. 2001. *Tragom stare ličke povijesti: Prinosi za kulturnu i crkvenu povijest novoosnovane Gospićko-senjske biskupije*. Gospić: Matica hrvatska.
- SLADOVIĆ, MIHAJLO. 2003. *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske. (pre-tisak)*. Gospić: Državni arhiv Gospić.
- SKOK, PETAR. 1971.–1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I – III. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2003. A Turci nalegoše na jazik hrvatski. // *Lika i Ličani u hrvatskom jezikoslovlju (zbornik radova)*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 71–90.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2010. Lička toponomastička stratigrafija. *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 232–246.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2008. Toponimija sela Dubljani u Popovu. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 34, Zagreb, 431–448.
- Zemljopisne karte Katastarskoga ureda i Šumarije u Otočcu.

Toponyms in the Gacka Valley

Summary

The paper presents toponyms in the Gacka Valley. The area covered by the survey includes the city of Otočac and villages in the surrounding area, which are inhabited by Chakavian-speaking population, and thus make up a geographical unit. It shows a semantic and structural classification of oikonyms, microtoponyms, hydronyms and oronyms of the area. Toponyms registered on cadastral and forestry maps or obtained from the locals exhibit how interesting and versatile is the onomastic collection of the western part of Lika.

Ključne riječi: Otočac, Gacka dolina, Lika, čakavsko narječje, toponimi, ojkonomi, mikrotoponomi, oronomi, hidronimi

Keywords: Otočac, Gacka Valley, Lika, Chakavian dialect, place names, oikonyms, microtoponyms, oronyms, hydronyms